

ANTIKNARISK MEDVERKAN ÅR 2019

Björn Ahnlund

SKOTTORPS SLOTT RESTAURERING 2019

Halland, Laholms kommun, Skummeslövs socken
Skottorp 1:39

KULTURMILJÖ HALLAND RAPPORT 2020:37

STIFTELSEN HALLANDS LÄNSMUSEER

Stiftelsen Hallands Läns museer, Kulturmiljö Halland

Uppdragsverksamheten, Halmstad 2020

Antikvarisk medverkan 2019

Text och foto: Björn Ahnlund

Filmnr 2020-27

Bild framsida: Rekonstruktion av dekormåleri i trapphall, augusti 2019.

Grafisk form och layout: Anders Andersson.

Kartor ur allmänt kartmaterial © Lantmäteriet.

Ärende nr 2019-217

Björn Ahnlund

SKOTTORPS SLOTT RESTAURERING 2019

Halland, Laholms kommun, Skummeslövs socken
Skottorp 1:39

KULTURMILJÖ HALLAND RAPPORT 2020:37

Den röda ringen markerar Skottorps slott.
Karta: Lantmäteriet

ADMINISTRATIVA UPPGIFTER

- **Objekt:**
Skottorps slott, Skottorp 1:39,
Laholms kommun
- **Länsstyrelsens dnr:**
432-3280-19, 434-3279-2019
- **Bidragsmottagare och beställare:**
Åke Hellstedt och Leija Graf
- **Entreprenörer och hantverkare:**
Plåttak: Plåtkonsult Hans-Erik Olsson AB,
Leif Johansson, Renovator AB.
Konservering: Laholms Målerikonservering: Lars Ivar Nilsson,
Martina Petersen, Patrik Hansson (Dekormåleri)
Skorstenar: Bravärmebutiken i väst AB.
Invändig renovering: Kasek Pjotr Pesel (arbetsledare), Åke Hellstedt och
Leija Graf
- **Antikvarisk medverkan:**
Björn Ahnlund, Kulturmiljö Halland
- **Renoveringsperiod:**
december 2018 - januari 2020
- **Fältbesök:**
11/1, 18/1, 15/2, 5/4, 11/6, 3/7, 6/8, 18/9, 21/10, 8/11, 5/12 2019 samt
20/2 -20

INLEDNING

Under 2019 har en större renovering genomförts på Skottorps slott. Arbetena har innefattat såväl utvändiga åtgärder liksom inre restaurerings- och konserveringsarbeten inklusive renovering och ombyggnad av vissa rum.

Då slottet är byggnadsminnesförklarat enligt kulturmiljölagen, har tillstånd krävts från Länsstyrelsen för de åtgärder som omfattas av skyddsföreskrifterna. Enligt länsstyrelsens beslut 2019-05-23 lämnas tillstånd till utvändiga tak- och fasadarbeten samt till invändiga konserveringsarbeten samt rekonstruktion av dekormåleri. Tillståndet förutsätter att arbetet utförs enligt de åtgärdsprogram för plåttak och konservering som bifogats ansökan, samt att arbetena sker under medverkan av antikvarisk expert.

Länsstyrelsen lämnar enligt beslut 2019-06-10 och 2019-11-18 bidrag till restaurering av Skottorps slott, avseende i huvudsak plåttaks- och konserveringsåtgärder. Därtill lämnas en mindre bidragsdel till den invändiga renoveringen. Bidraget har givits med stöd av förordningen om förvaltning av värdefulla kulturmiljöer (SFS 2010:1121) och förutsätter att arbetena sker under medverkan av antikvarisk expert.

Som antikvarisk expert har fastighetsägaren utsett Björn Ahnlund, Kulturmiljö Halland. Enligt länsstyrelsens beslut ska den antikvariske experten följa och dokumentera arbetena i en slutrapport. Följande rapport över restaureringsarbetena på Skottorps slott under 2019 är gemensam för både tillstånds- och bidragsbesluten.

Bakgrund till åtgärder

Under senare år har byggnaden inte använts som bostad vilket gjort att underhållet blivit eftersatt. Åtgärderna har syftat till att bevara och utveckla de kulturhistoriska värdena genom exteriört underhåll och genom konserverings- och rekonstruktionsarbeten i de skyddade, representativa rummen. Därtill har åtgärderna syftat till att varsamt renovera och modernisera de inre utrymmena för bostadsändamål med hänsyn tagen till byggnadens olika arkitekturstilar.

Skottorps slott, östra fasaden. Vy från sydost, oktober 2019.

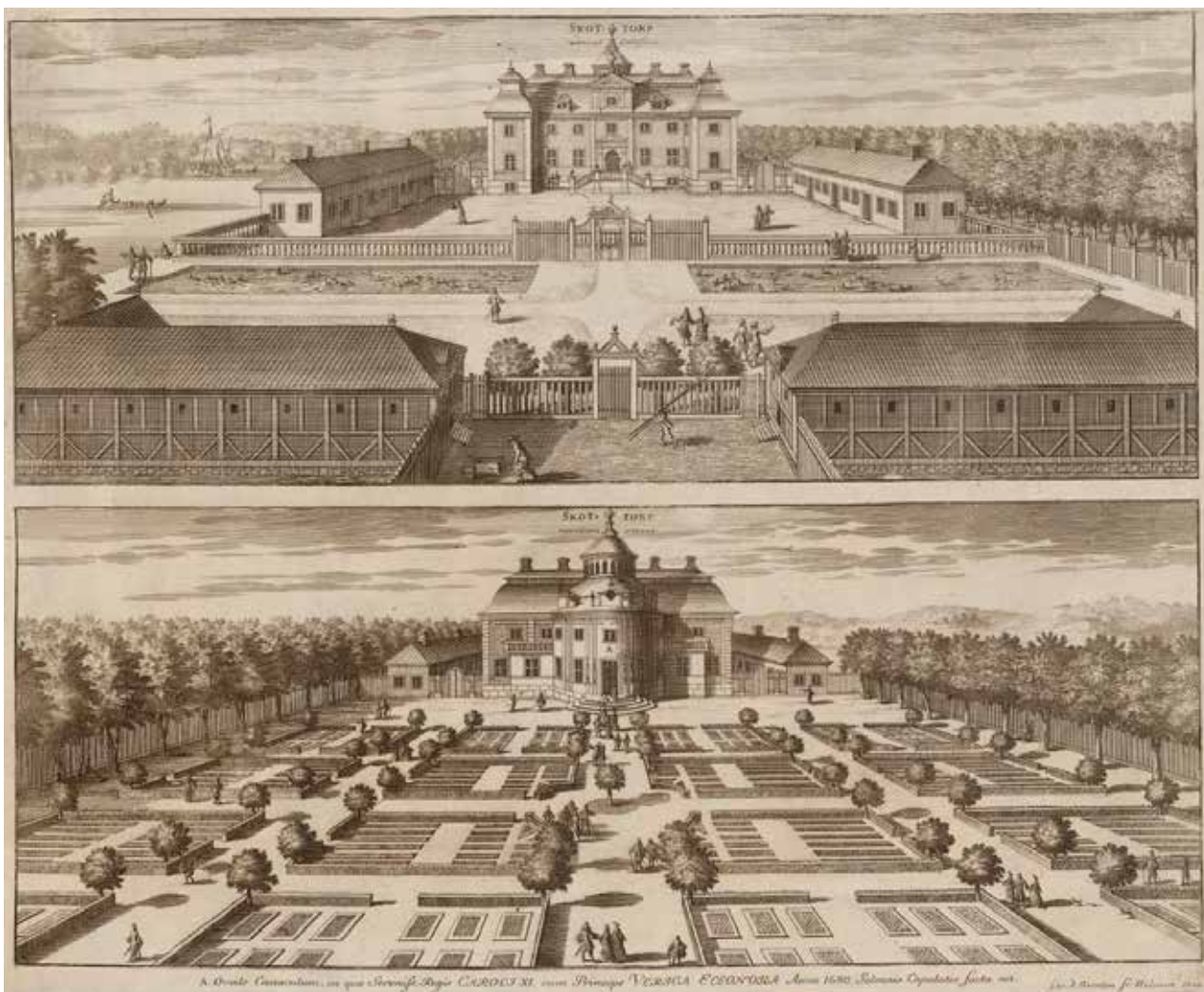
HISTORIK

Skottorp i äldre tid

Ortnamnet Skottorp går tillbaka till äldre medeltid. Sannolikt är det en utveckling av det äldre socken-namnet Skummeslöv, som 1340 skrevs "Scutmans-lef". Föregångare till Skottorp anses vara byn eller gården Vika vars huvudgård förmodas ha flyttats till Skottorp på 1400-talet. Som förste kände ägare nämns Jens Laurensen 1436. Under 1500-talet ägdes Skottorp av släkten Jernskjæg. Den siste danske äga-ren var Ebbe Holgersen Rosencrantz. Man vet inte hur bebyggelsen på Skottorp såg ut under den danska tiden.

Örnedts och Tessins barockslott

År 1663 kom Skottorp i kungl. sekreteraren Frans Joel Örnedts ägo. Örnedt lät uppföra helt ny bebyggelse med bl.a. huvudstadens palatsbyggen som inspirationskälla. Han vände sig till en av stormakts-tidens främste arkitekter, Nicodemus Tessin d.ä. som skapade ett praktfullt karolinskt corps-de-logi i tegel och puts med framdragna kvadratiska hörntorn och svängda säteritak som erinrade om Riddarhuset i Stockholm. Centralt mot trädgårdsidan förlades en oval, monumental sal med separat kupoltak, den s.k. Kungssalen, i vilken vigseln mellan kung Karl XI och danska prinsessan Ulrika Eleonora ägde rum i maj 1680. Enligt en teori byggdes i själva verket slot-tet, eller åtminstone Kungssalen, just för det kung-liga bröllopet.

Skottorps slott kring 1700. Ur Suecia antiqua et hodierna. Kungliga biblioteket.

Skottorps säteri förblev fram till början av 1800-talet, genom arv på kvinnosidan, i den Örnstedtska släktens ägo.

Möllers och Sundvalls empireslott

År 1813 köptes säteriet av kommerserådet och riksdagsmannen Peter Möller. Slottsbebyggelsen var då i starkt förfall och Möller anlät arkitekten och hovintendenten Carl Fredrik Sundvall för att göra en ombyggnad av huvudbyggnaden. Denna påbörjades 1816 genom att Kungssalen nedrevs. Sundvall utvidgade byggnaden med nya ytterväggar men bibehöll till stor del de gamla murarna liksom den karolinska karaktären, både exteriört och i plan. Den mycket påkostade ombyggnaden, stod färdig först 1828. Sundvalls stora nya bidrag var inredningen av de representativa rummen på andra våningen i empiristil där han ritade såväl fast inredning, väggdekor som möbler. Tyvärr skingrades de senare genom försälj-

ning i början av 2000-talet. Idag står de på Halmstads slott sedan de återköpts till Halland av Nationalmusei vänner.

Vid Möllers frånfalle 1831 hade, förutom omdaning av corps-de-logiet, nya flygelbyggnader i sten under koppartak samt två nya spannmålsmagasin uppförts. De senare byggnaderna var kännetecknande för jordbrukets allt större avkastning. Jordbruksreformerna utvecklades alltmer under Möllers adoptivson, Peter, senare adlad von Möller, som övertog Skottorp 1846. Den mångbegåvade von Möller var en föregångare inom jordbrukets modernisering, tillika riksdagsman och ledamot av flera akademier.

Huvudbyggnaden genomgick mindre förändringar under 1800-talet fram till 1930-talet. 1938 påbörjades en mycket omfattande renovering efter arkitekten och chalmersprofessorn Melchior Wernstedts rit-

Stora salongen med Sundvalls empirmöbler 1986. Foto Anders Tilly. Hallands konstmuseum.

Delar av stommen bevarades vid ombyggnaden i början av 1800-talet. I det nuvarande köket finns detta väggparti vars kvaderindelning suttit i norra fasaden på 1600-talsslottet.

ningar. Slottet moderniserades bl.a. med bekvämligheter såsom badrum och centralvärme. I bottenvåningen byggdes ett ovalt rum mot trädgårdssidan såsom en parafras på den ursprungliga Kungssalen. På andra våningen öppnades trapphuset upp genom att väggen mellan övre hallen och entrérummet togs bort och i den tidigare matsalen i byggnadens sydvästra hörn inreddes ett bibliotek i en ålderdomlig "engelsk" stil med väggfasta hyllor och öppen spis. Många invändiga spegeldörrar ersattes vidare av släta dörrblad och samtliga fönster byttes ut.

Senare tiders renoveringar

Under senare decennier har slottet under nya ägare genomgått olika renoverings- och restaureringsåtgärder. Plåttaket på huvudbyggnaden lades om med bandtäckning i mitten av 1980-talet. Under 2006 och 2007 gjordes en större fasadrenovering på huvudbyggnaden och flyglarna. På norra fyrkap-

pan lades även plåttaket om med skivtäckning och 2014 lades plåttaket om på samma sätt på södra flygelbyggnaden. Invändigt gjordes omfattande konserveringsarbeten i början av 1990-talet, 1996-97 och 2008-2009.

År 2018 övertog nuvarande ägare Skottorps slott och påbörjade en omfattande inre och yttre renovering av huvudbyggnaden, vilken beskrivs i denna rapport.

KULTURHISTORISK STATUS

Skottorps slott utgörs av en anslående gårdsanläggning med omgivande park och vallgrav. Slottet är från 1660-talet men präglas framför allt av omdaningen på 1820-talet, vilken är ett tidstypiskt uttryck för denna tids stilideal. Inredningen på andra våningen anses tillhöra nordens mest välbevarade empirinteriorer. 1930-tals restaureringen är konsekvent utförd och håller kvalitetsmässigt oftast en hög nivå.

Väggpartiet i övre trapphallen före dess borttagning. Foto: Malmgren 1937, Nordiska museet

Det särpräglade och ålderdomligt utformade biblioteket, med bl.a. löndörr, tillkom i samband med renoveringen 1938.

Skottorps slott med flygelbyggnader och omgivande park är sedan 1986 skyddat som byggnadsminne enligt kulturmiljölagen med nedanstående skyddsföreskrifter:

1. Byggnaderna, dvs. manbyggnaden jämte fyra flygelbyggnader, får inte rivas, flyttas eller till sitt yttre byggas om eller på annat sätt förändras.
2. I trapphallen på b.v. och matsalen, salongen och förrummet till salongen 1 tr. upp – de rum som markerats med snedstreck på planritning tillhörande dessa föreskrifter – får åtgärder inte vidtagas som medför ingrepp i befintlig rumsindelning eller fast inredning, såsom golv, tak- och väggmålningar, fönster och fönsteromfattningar, dörrar och dörromfattningar, taklister och kakelugnar.
3. Byggnaderna skall underhållas så, att de inte förfaller. Vård och underhållsarbeten skall utföras på ett sådant sätt att det kulturhistoriska värdet inte minskar.
4. Det område kring byggnaderna som avgränsats med röd linje på karta tillhörande dessa föreskrifter skall hållas i sådant skick, att byggnadernas utseende och karaktär inte förvanskas.

STATUS FÖRE ÅTGÄRD

Plåttakets färgskikt flagade kraftigt pga. tidigare bristfällig ommålning. Vissa utsatta delar var rostangripna, såsom fotrännor. Delvis bristfälliga plåtbeslagningar förekom. Erforderliga taksäkerhetsanordningar saknades.

I de skyddade rummen på plan 2 samt i gamla biblioteket förekom ett antal skador i ytskikten som krävde konserveringsåtgärder. (se åtgärdsprogram, Skottorps slott).

Trapphus och trapphall var, förutom kolonner, stucklist och kassettak, målade i plastfärg med roller. Rummen hade målats om flera gånger genom åren, senast på 1990-talet, och fått en brokig färgsättning som saknade de ursprungliga arkitektoniska kvaliteterna.

Sprickbildning på väggar och tak förekom i olika utsträckning i ett flertal rum, bl.a. i trapphuset.

Skottorps slott. Fasad mot parken.

Plåttaket före renovering.
Färgen hade helt släppts från underlaget på stora ytor. Vissa av fotplåtarna var genomrostade. Begynnande korrosion fanns på flera ställen.
Foton Leif Johansson, Renovator AB.

Vestibul och trapphall januari 2019. Den mindre lyckade brandgula marmoreringen tillkom 1990.

Sprickor i taket.

T.v: Passagen framför trappan.

Trapphall plan 2. Vy från förrummet, januari 2019.

Den målade tapeten i matsalen hade lossnat från underlaget på grund av en fuktskada i ytterväggen.

T.v: Trapphuset före omgestaltningen.

UTFÖRDA ÅTGÄRDER

Plåttak

Samtliga plåtklädda takytor vattenblästrades för att avlägsna befintliga färgskikt. Rostangripna ytor rengjordes. Mindre hål i droppkant vid takfot på torn samt och utsida fotränna vid stupränna har lagats i med ny plåt. Taket grundmålades därefter med Noxyde, rödbrun kulör och täckmålades med Noxyde, svart kulör. Ett extra täckfärgsskikt i målades i fotrännor, rännor och vinkelrännor med Polycoat, transparent.

Taksäkerhetsanordningar, vilka saknades på huvudbyggnaden, har tillförts i form av takstegar, takbrygga ochnockräcken i svartlackat galvaniserat stål.

Antikvarisk kommentar

Den valda färgtypen av fabrikat Noxyde är en moderna vattenburen akrylfärg speciellt framtagen för ommålning av plåttak. Ofta har färgtypen ej godkänts i samband med byggnadsvårdsbidrag avseende äldre kulturhistorisk värdefull bebyggelse.

Ommålningsmetoden utgår från plåtkonsult Hans-Erik Olssons skadeinventering och förslag. Sammanfattningsvis görs här bedömningen att den befintliga förzinkade takplåten är valsblank, hård och tät, vilket innebär att oljefärg av traditionell typ ej kan få tillräckligt fäste. En traditionell oljefärg kan heller inte uppnå den tjocklek som den valda färgtypen. För plåt- och metallskydd gäller att tjockare färgskikt ger längre hållbarhet. Länsstyrelsen och medverkande antikvarie har därför godkänt föreslagen färgtyp.

Norra hörntornets tak efter ommålning.

Ovan: Plåtlagningar vid tornets takfot.
Nedan: Takfall mot skärmfasaden mot parken.

Konservering

Konserveringsinsatserna har med några undantag bestått i åtgärder i de skyddade rummen. Arbetena redovisas i detalj i konserveringsrapporten (se Källor och litteratur). Här följer en kort sammanfattning:

I *förrummet* vid trapphallen på plan 2 har väggmålningarna konserverats genom att löst papper och färg fixerats, äldre retuscheringar gjorts om och solblekta ytor regenererats genom att ett tunt lager blekt linolja påförts. Vidare har måleriet på dörrar och dörrfoder konsoliderats, retuscherats om samt regenererats likt ovan.

I *matsalen* har fönsterväggens vattenskada lagats med nytt papper, limning och retuschering. Fönsternischen har spacklats och målats.

I *Stora salongen* gjordes retuscheringarna från tidigare konservering av draperimålningen om. Även spegelbordens förgyllning retuscherades.

I det *före detta biblioteket* på plan 2 målades dörrpartierna om med linoljefärg i två grågröna nyanser samt med guldfärg på lister och ornament.

Ovan t.v: Konservering av den handmålade papperstapeten i matsalen. Martina Peterson stryker lim medan Lars Ivar Nilsson pekar.

T.v: Förgyllning av spegelborden i matsalen.

Ovan: Äldre retuscheringar i draperimålningen i Stora salongen, vilka hade släppts från underlaget och fick göras om.

Rekonstruktion av dekormåleri

Nordiska museets fotodokumentation inför renoveringen 1938 ger en god bild av trapphusets och trapphallarnas dekormåleri, som tillkom vid Sundvalls omdaning på 1820-talet. Till de svartvita fotona hör även skrivna kommentarer om kulörer. Dekormålningen var ursprungligen utförd på papper, som limmats fast på väggar och kolonner.

Inför rekonstruktionen gjordes färgtrappor. Väggar och kolonnerna puttsprickor lagades med hydrauliskt kalkbruk (i nedre hallen med okänt bruk), rengjordes och bredspacklades varefter de grundades med slipstrykningsfärg (Wibo).

Marmoreringfälten mättes och ritades upp enligt äldre förebild och olika färgsättningar prövades som verkade överensstämma med de ovan nämnda fotokommentarer. Till väggarna valdes gul "Sienamarmor" och grön "Kolmårdsmarmor", till kolonnerna och pilastrarna m.m. grå "Carraramarmor". Marmoreringarna utfördes med emulsionsfärg och emulsionslasyr (Wibo) för att få lämplig matt yta.

I samband med rekonstruktionen målades även dörrpartierna i nedre och övre trapphuset om. Dörrarna slipades, spacklades och målades med linoljefärg till ursprunglig färgsättning i två pärlgrå nyanser samt guldkulör på lister och ornament.

Antikvarisk kommentar

Den tidigare bemålningen och färgsättningen var sliten, gav ett spretigt intryck och saknade samband med den klassicistiska arkitekturen. Genom "upptäckten" av Nordiska museets noggranna fotodokumentation blev möjligheten att återskapa den ursprungliga marmorimiterande dekoren och färgsättningen ett reellt alternativ. Valet att rekonstruera bemålningen framstod som enkelt utifrån byggnadens kulturhistoriska status och tack vare länsstyrelsen bidrag och tillgänglig god hantverksskicklighet kunde detta genomföras. Den avvikelse som gjorts är att den ursprungliga metoden med måleri på papper har ersatts av måleri på puts.

Nordiska museets fotodokumentation var avgörande för rekonstruktionen av dekormåleriet.
Foto: Malmgren 1937.

Dekormålare Patrik Hansson förevisar provmålning inför arbetet. April 2019.

Ovan: Fältindelning inritad och basfärg markerad.

T.h: Basfärgerna imålade.

Nedan t.v: Kolonnerna grundmålade inför marmorering.

Nedan t.h: Patrik Nilsson marmorerar kolonetterna.

Ovan t.v. Pilastrarna i nedre trapphushallen marmorerades som cararamarmor.

Ovan, ovan t.h. och t.v: Genom det återskapade måleriet framträder åter trapphusets ursprungliga arkitektur.

Ovan: Restaurerat dörrparti samt nymarmorerad vägg i övre hallen.

T.v: Nedre trapphallen efter ommålning. Kolonner och arkitrav har marmorats i cararramarmor, de kvaderindelade väggarna i grön kolmårdsmarmor.

Nedan: Trapphallen på plan 2, vy mot förrummet.

Lagning av murstockar

Murstockarna har lagats och tätats genom glidgjutning. Brandsäkring har utförts genom att distansera tegel från träbjälklag.

Invändig renovering

Parallellt med konserverings- och restaureringsarbetena i de skyddade rummen har en omfattande inre renovering utförts i regi av fastighetsägaren. En övervägande del av rummen har härvid fått nya ytskikt och nya installationer. Vatten- och avloppsstammar har bytts. Mindre planförändringar har vidare gjorts. Generella åtgärder har varit lagning av sprickor i de putsade innerväggarna, slipning, spackling och målning av snickerier, tapetsering, komplettering av väggpaneler, listverk och stuckatur. Framtagna trägolv har vidare slipats. I vissa rum har nya brädgolv lagts då limrester från borttagna linoleummattor ej kunnat avlägsnas.

Badrummen i art deco-stil, vilka tillkom 1938, har kompletterats och varsamt moderniserats, liksom serveringsköket på andra våningen.

Det ovala s.k. trädgårdsrummet och biblioteket, båda från 1938-års renovering, har fått ny färgsättning.

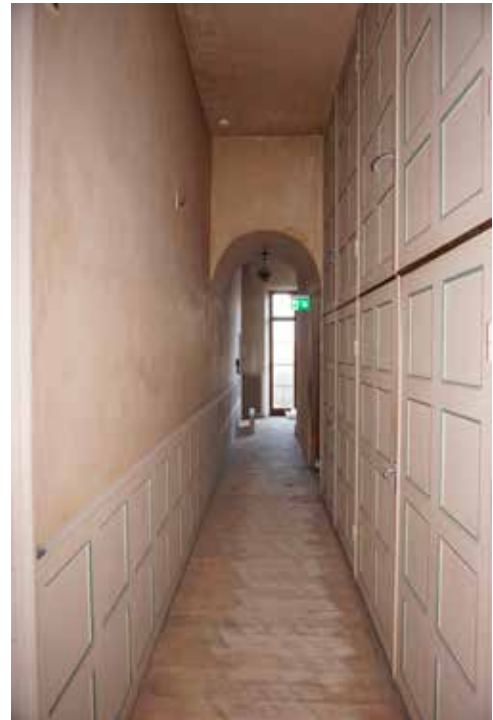
Köket på bottenvåningen har byggts om. Det nedsänkta taket liksom den sent tillkomna synliga timmerkonstruktionen har tagits bort. Ett delvis igenmurat fönster har vidare tagits fram.

Antikvarisk kommentar

Renoveringen av de rum som ej är skyddade som byggnadsminne har översiktligt kontrollerats av antikvarisk expert i samråd med fastighetsägaren. Åtgärderna bedöms som helhet vara väl avvägda och i samklang med byggnadens kulturhistoriska värde. De arkitektoniska uttrycken från olika tider har därvid respekterats. Genom renoveringen har slottets bruksvärde ökat och därmed stärkt byggnadens långsiktiga bevarandestatus.

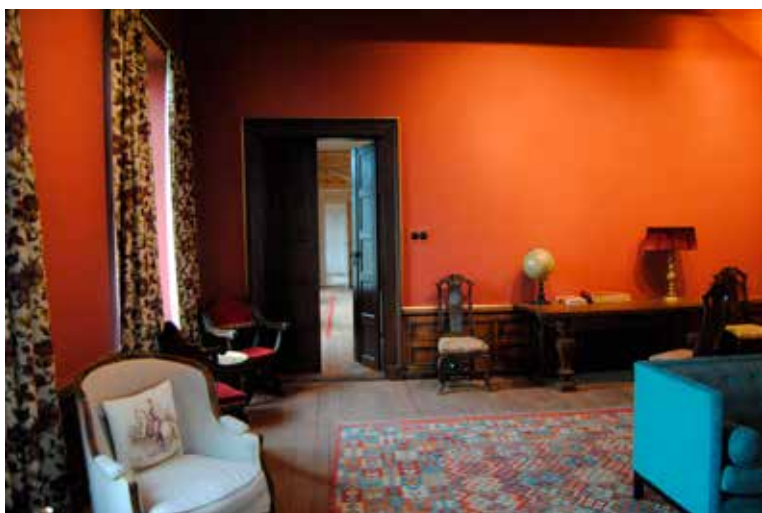
Dressingroom på plan 2, före respektive efter renovering. Rummet skapades i samband med ombyggnaden 1938.

Ovan: Trädgårdsrummet före och efter renovering.

Ovan: Korridor med linneskåp, tillkommen 1938, före och efter renovering.

Ovan: Biblioteket före och efter renovering.

Ovan: Serveringsköket före och efter renovering.

Fler exempel från den invändiga renoveringen:

Ovan t.v: Fönster i köket sedan den igenmurade delen samt innertak rivits.

Ovan: Putsskador och sprickbildning förekom på ett flertal ställen.

T.v: Nyuppsatt boasering mot södra ytterväggen där en vattenskada förstört den gamla panelen. Trägolvet är nytt och lagt på det gamla golvet.

Nedan t.v: Hörnrummet mot sydväst, plan 1, efter renovering och ny fältindelning på väggar.

KÄLLOR OCH LITTERATUR

Tryckta källor

Kjellberg Sven T (red). *Slott och herresäten i Sverige: Halland, Bohuslän, Blekinge*. Malmö 1966.

Petersen, Björn. *Husesyn: Hallands byggnadsminnen*. Halmstad 2006.

Otryckta källor

Hallén Åsa. Skottorp slott: Dokumentation av interiören. Halmstad 2006.

Nilsson, Lars Ivar. Skottorps slott: Åtgärdsprogram (konserveringsrapport) entréhall, övre hall, salong, matsal samt gamla biblioteket. Laholm 2019.

Olsson, Hans-Erik. *Skottorp Slott 1:39*. Skadeinventering tak 1. Brantevik 2019.

Länstyrelsen i Hallands län. Beslut 1986-11-28. Byggnadsminnesförklaring enligt lagen om byggnadsminnen av Skottorps slott, Skummeslöv socken, Laholms kommun. Halmstad 1986.

KULTURMILJÖ
HALLAND

Postadress: Tollsgatan 7 | 302 32 Halmstad | Tel: 035-19 26 00

E-post: kansli@kulturmiljohalland.se | Hemsida: www.kulturmiljohalland.se